

KOPIARK

DEN TIDLIGE MIDDELALDER

Folkevandringstiden

Når man ser på det vestlige menneskes store frembringelser og når man erindrer alt det, han har opnået inden for filosofi, poesi, videnskab og lovgivning, er det svært at tro, at den europæiske civilisation nogensinde kan forsvinde. Og dog – det er faktisk sket én gang. Alle livgivende menneskelige aktiviteter, som vi sammenklumper under ordet "civilisation" er blevet udslettet én gang i Vesteuropa. Da barbarerne løb det romerske imperium over ende. I to århundreder holdt den europæiske civilisations hjerte næsten op med at slå. Det var på et hængende hår, at vi overlevede.

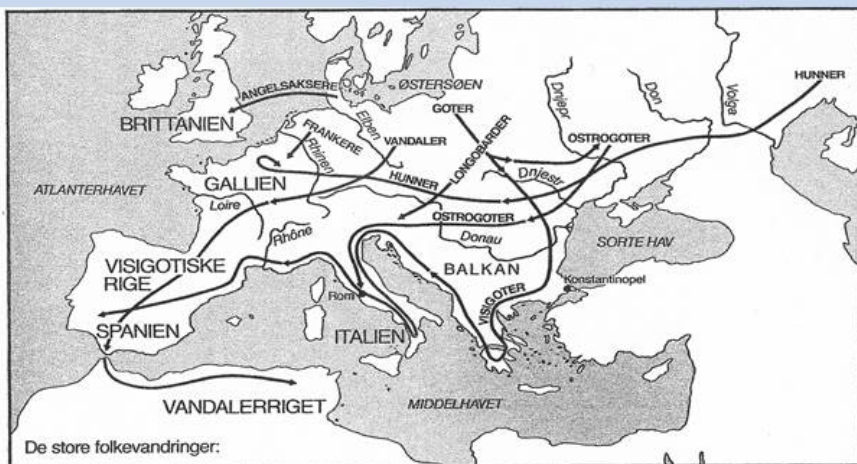
- Kenneth Clark, kulturhistoriker

Vigtige begivenheder

350-410 Germaniske folkevandringer svækker Romerriget
370-450 Hunnerne invaderer Europa
395 Romerriget deles i Øst (Konstantinopel/Byzans) og Vest (Rom)
410 Roms 1. plyndring (goterne)
455 Roms 2. plyndring (vandalerne)
476 Den sidste vestromerske kejser afsættes
400-600-tallet: Frankere, angelsaksere, longobarder, visigoter og vandaler etablerer sig

- Hvem? Germanere fra Nordeuropa, stammer, folk, vandringer
- Hvorfor? Jagt efter rigdomme, overbefolkning, klimaforandringer, hunnernes invasion – kædereaktion
- Resultat: I vest – stammer og folk grundlaget for nye statsdannelser: germaniske herskere med romersk administrationspraksis / lov blandet med germaniske traditioner og kristne værdier

"Middelalder" – værdiløst betegnelse fra 1600-tallet om perioden ca.500 til 1400-tallet: mellemtid uden værdi.

Og dog – Europæisk kultur og civilisation overlevede og videreudvikledes

Kulturel stagnation
– eller en ny start?

Mørk middelalder
– eller dynamisk kristen gotid?

Kristendommen

Nogle vigtige kristne grundsynspunkter:

Nyt gudsbillede:

- Monoteisme – én alvidende, almægtig, algod guddom, der via Jesus Kristus har åbenbaret sig for at tilgive og frelse hele menneskeheden (*Ap. Gern. 17,16-32*)
- En gud over naturen – har skabt verden. Naturen / verden er ikke selv guddommelig (besjælet, mystisk), men "god" / ordnet på fornuftig / forståelig vis af Gud
- Gud er en kærlig / tilgivende gud

Nyt menneskesyn:

- Mennesket er "skabt i Guds billede" – har evner, kan opnå indsigt og skabe
- Mennesket er dog fejlbarligt / syndigt – har begrænsninger, må hjælpes / frelses
- Mennesket er værdifuldt – alle har ansvar for medmennesket (næsten). Kærlighed (*agape*).
- Alle er lige for Gud uanset sociale, kønlige og etniske skel (*Gal. 3,26-28*)

Nyt frelsesyn:

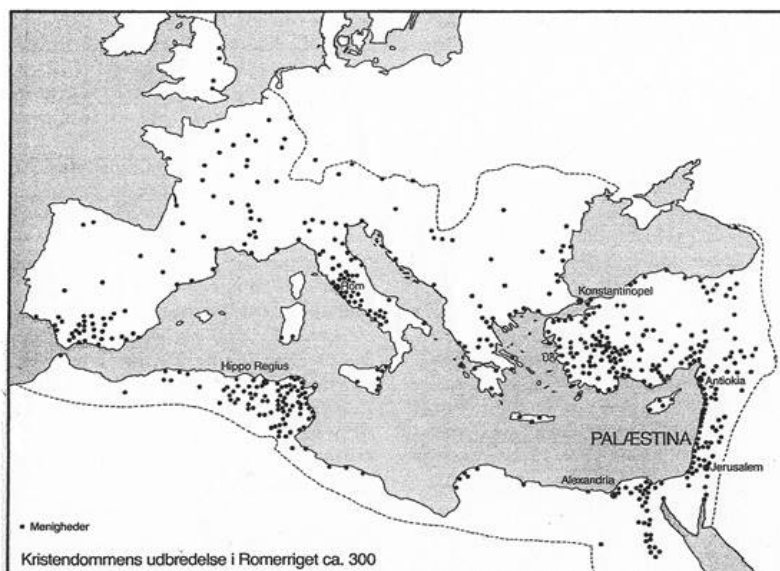
- Universalisme: Frelsen / forkyndelsen er for alle – ikke for få indviede (ingen esoterisk lære), eller et enkelt folkeslag
- Tro og indre værdier (sindelag) er vigtigere end ydre ritualer / gerninger: Ingen lovreligion
- Man skal elske Gud og elske sin næsten (*Matt. 22,36-40*). Tro (dvs. tillid til Guds tilgivelse og frelse), der afføder næstekærlighed er det centrale
- Guds frelsesplan for menneskeheden kan ikke virkeliggøres med sværd / vold (pacifisme?)

Nyt forhold til staten / herskeren:

- Myndigheder og love er nødvendige – kristne bør være lovlige borgere. Men menneskets love er ufuldkomne
- Hverken staten og herskeren er i sig selv hellig/guddommelig. Herskere er menneskelige – dermed syndige og fejlbarlige. Må have selvindsigt og lade sig vejlede af Kristi lære

Kristendommens udbredelse

Vigtige begivenheder

Omkr. 30 Jesu virke og død
 ca. 30-70 Urkirken, apostlene, Paulus
 64 Neros kristenforfølgelser – kristne en forfulgt minoritet de næste 250 år
 306-37 Konstantin d. Store kejser
 312 Kristendommens anerkendes i Romerriget
 313 Toleranceediktet
 330 Konstantinopel hovedstad
 380 Kristendommen bliver Romerrigets statsreligion.

Kristendommens succes

- Trods forfølgelser vinder kristendommen stor udbredelse i årene 100-300 og kristne teologer (kirkefædre) udvikler en systematisk teologi på baggrund af Jesu lære og apostlenes forkyndelse

Årsager til succes

- budskabet: tilgivelse, alle lige for Gud, social/kønslig bredde osv.
- religiøst og filosofisk tomrum i den senantikke verden
- fleksibilitet – kan slå rod blandt mange folk/kulturer (flerhed i enhed)
- veludviklet organisation – menigheder ledet af biskopper
- stærkt socialt netværk, sammenhold, gensidig hjælp, socialt arbejde
- martyrerne selvopofrelse
- samarbejde med staten – først efter år 312

Romerriget går under – men kirken består som eneste fælles institution (germanerne konverterer). Ny civilisatorisk energi: fælles referenceramme (sprog, værdier, filosofi, selvtillid, vitalitet, humanitet) binder Vesteuropa sammen (enhedskultur)

Kirstendommen som kulturel faktor

Den ældste kirke kom som samlende kulturel faktor til at påvirke samfundene fra 300-tallet. Nye værdier trænger sig på:

Problematisering og gradvis afvikling af slaveriet:

- Det nye Testamente har ingen specifik lære om slaveriet, der er en realitet i verden.
- Men da alle er lige for Gud, og slaven er ens næste (broder, søster), kan han/hun ikke være en ting (*res*). Undergraver slaveriet
- Betyder dog ikke, at der i verden ikke kan være sociale uligheder og forskelle i rang, autoritet og myndighed.

Stærk kritik af romerske / hedenske traditioner for vold og grusomhed – udvikling af større grad af humanitet:

- Kritik og afskaffelse af **gladiatorampe** i amfiteatrene
- Kritik og afskaffelse af **menneskeofringer**
- Dog ikke ensbetydende med, at myndighederne ikke måtte straffe hårdt, når lov og orden skulle opretholdes.

Afvisning af den antikke holdning til arbejde – **opgradering af manuelt arbejde**

- Intet arbejde er deklasserende i Guds øjne. Håndværkere, daglejere, bønder, handelsfolk udfører samfundsnyttigt arbejde og gavner dermed næsten
- Benedikt af Nursia (480-547): benediktinermunkene – "bed og arbejd", som en form for bøn / hyldest til Gud

Problematisering af den antikke kønsopfattelse – udvikling af et andet kvindesyn:

- Det nye Testamente har ingen specifik lære om køn og familie, men forudsætter kønsforskelle og mande- og kvinderoller.
- Men da alle er lige for Gud, og kvinde og manden hinandens næste, bør man tjene hinanden (Ef. 5,21-33)
- Mand og kvinde har lige adgang til gudstjenestens ritualer (sakramenter): dåb, nadver etc.
- Forbud mod udsættelse af pigeboern, afvisning af skilsmisse (sikring af kvinden)
- dyrkelse af kvindelige martyrer (helgeninder), Jomfru Maria, hyldest til den almindelige kvinde/moder (Augustin)

Understregning af den kristnes ansvar for sin næste – **udvikling af social ansvarlighed og forsorg** – *agape, caritas*

- Udvikling væk fra den snævre antikke familiebaserede forsorgstænkning
- udvikling af netværk til at tage sig af (huse og bospise) syge, enker, forældreløse og fattige
- **stiftelse af hospitalet og organisering af sygepleje** for kristne såvel som ikke-kristne

Kirkens intellektuelle påvirkning

Også intellektuelt påvirker kirken de europæiske samfund:

Kirken og klostrene opretholder respekten for skriftkultur; indsigt og lærdom - indsamling og afskrivning af manuskripter og dermed **bevaring og videreudvikling af den antikke litteratur, filosofi og videnskab**. Klostre og hofbiblioteker drevet af gejstlige bliver lærdomscentre, der redder den europæiske kulturarv.

- Kritik af de gamle hedenske filosoffer ("Hvad har Athen med Jerusalem at gøre?", Tertullian ca. 160-225 e.Kr)
- Men fra de ældste teologer (f.eks. Origenes, Clemens af Alexandria, 2-3. årh.) også respekt for den antikke filosofi, der tidligt havde påvirket jødisk-kristen tænkning og dele af Biblen (*Visd.* 7,16-20; *Johs.* 1,1-14)
- St. Augustin (354-430): Indsigt og anvendelse af den antikke filosofi kan bruges til at belyse den sande religion - f.eks. forståelse af "væren", "fri vilje", kærlighedens former.
- Anvendelse/eftertiligning af romersk (Cicero) prosa (St. Hieronimus)
- Filosofen Boethius (480-525) var med til at bevare og videreudvikle den antikke filosofi ved at oversætte flere af Aristoteles' værker til latin. Skrev selv et platonisk-aristotelisk værk (*De consolatio philosophiae*), der blev et af de mest læste værker de næste 1000 år.

Kirken og munkene videregav græsk-romersk kulturarv til nye områder af Europa, men bevarede og nedskrev også lokale førkristne legender og den mundtlige tradition - dermed **bevarede/udviklede de dele af den lokale kultur**.

- Det angelsaksiske kvad Beowulf (nedskrevet af en munk), munken Bede: "Det engelske folks historie".
- anså den førkristne heroisme i sange, poesi og legender som lærerig forhistorie til Kristus.

Benedikt af Nursia (480-547) grundlagde benediktinermunkeordenen - bøn, arbejde, moderation, lydighed. Klostrene var vigtige for **økonomisk og teknologisk innovation**

- afvanding af sump og marsk, rydning af skov - udvidelse af landbrugsarealer
- udvikling af kornavl og landbrugsteknologi
- vin- og ølbrygning
- hospitaler med brug af lægeurter, farmakologi
- handel

Kristendom og politik

- Oprindelig en antiteokratisk og sekulariserende tendens. Adskillelse af religion og politik (Matt. 22,15-22). Politik vedrører ikke frelsen, Det nye Testamente har ingen direkte anvisninger mht. love, politik eller samfundsindretning.
- den kristne skal dog være en lovlydig borger; men...
- Staten og herskerne er fejlbarlige syndere, der kan udsættes for moralsk kritik / Guds moralske krav
- Kristendommen er en indre trossag, der ikke udbredes med sværdet.
- Pacifisme?

Senere udvikling - og udfordringer for den ældste kirke

- Fra 312/313 samarbejde med kejsermagten. Hvordan skal kirken forholde sig til sin nye rolle som samfundsbevarende institution?
- Krav fra Konstantin - ensartet kristen lære med én fast skriftsamling. Opgør med sektariske tendenser (arianere, gnostikere). Kirkemøder (koncilier): bl.a. Nikæa 325. Senere: Konstantinopel 381, Efesos 431, Kalkedon 451)
- Overklassen konverterer til kristendommen. Problem: Er soldater og hærførere mordere - eller bestrider de et samfundsnyttigt erhverv, der kan tjene næsten?
- Hvor loyal skal kirken være overfor de verdslige magthavere (konger; kejsere)? Kritik af denne verdens fyrster - Augustin (*Guds stad*) og Ambrosius' kontrovers med kejser Theodosius.
- 400-tallet / 502: Roms biskop får titel af pave (*papa*) - opfattes som disciplen / apostlen Peters arvtager. Den "klippe", hvorpå Kristi kirke skal bygges. Hævdelse af lederskab over alle kristne menigheder.
- Anarki og magttrum medfører; at kristne biskopper i 400-600-tallet vælges til byledere (f.eks. Gregor d. 1 (540-604) i Rom)
- Nye statsdannelser i Vest - hvordan sikrer kirken sig imod verdslige magthavere? "Det konstantinske gavebrev": Kirken den øverste myndighed i Vesten. (Men et falsum fra 700-tallet)

- Altså: paven i Rom stadig mere politisk magtfuld. Men mangler i Vesteuropa fra år 400 indtil år 800 en stærk og samarbejdsvillig verdslig partner